List 41. **NOVICE** Tečaj XXVIII.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 12. oktobra 1870.

Gospodarske stvari.

Kako najbolj koristno porabiti krmo.

Po najnovejših in najboljših virih spisal Fr. Govekar.

(Dalje.)

Da živini krma bolj ali manj tekne, to je odvisno od njene naprave, dobrote in prebavljivosti. Al tudi vsaka klaja ni vsaki živini enako koristna, kajti po različni starosti, plemenu, rabi živine itd. služi tudi različna klaja. Vsaj mora že slehernemu gospodarju znano biti, da ena krma služi bolj za napravo mleka, druga za napravo mesa.

Neobhodno je tedaj potrebno, da sleherni gospodar dobro pozná bistvene in obstojne dele onih rastlin, ktere prideluje, da vé potem zemlji, v kteri rastejo, podajati one gnojne snove, po kterih najvspešnejše rastejo; pri vsem tem bo gospodar izbiral najtečnejše in poleg tega ktere mu po najniži ceni donašajo največi dobiček.

Za napravo kostí v živinskem životu imajo velik upliv nezgorljivi ali rudninski deli, kakor so fosforna kislina in apno; te dele moramo živali (mladi obilniše) vsaki dan v krmi podajati. Žitna zrnja in njih snove, prijemki ali otrobi, moka, oljnate preše itd. so posebno bogate fosforne kisline, tedaj za napravo kostí posebno spretne.

Ker sta pa fosfor in apno tudi vedna spremljevalca iz gnjilca obstoječih živalskih tvarin, zato ju pa ne sme v krmi nikdar manjkati.

Tudi kali, sol in železo kot bistveni deli krví in prebavnega soka naj se živali v krmi podajajo. Kar pa od teh rudninskih delov v živinskem životu neporabljenih ostane, jih žival izprazni med živalskimi izmečki. Ravno ti izmečki pa potem v podobi gnoja gospodarju pomagajo, zemlji one iz zraka nenadomestljive rudninske dele pridobiti, ktere so vsled zeliščine setve — in ktere živalsko krmo dajajo — jim bile odvzete.

Gorljive zeliščine snove ali kislica navzeti rastlinski deli po večem pospešujejo napravo krví, — kislica prosti pa pomagajo povžito krmo tečno storiti. Zato je potrebno, da ste v živalski hrani obe prvini, da postane hrana koristna, ter se kostí, mesó, mleko itd. napravljati more.

Vsa hrana pa mora biti po svojih skladnih delih želodcu lahko prebavljiva, ako se jej tudi vsa voda odvzame ali da ne preseže pripravne mere.

Navadno se števili, da potrebuje živina za svoje življenje štirikrat več vode kot suhih skladnih delov, kajti voda ne pomaga le hrano razkrojevati, ampak služi tudi za čiščenje in tanjšanjše krví (ktera ima 90 odstotkov vode) in ktera potem one porabljene snove, ktere kislec v sebi imajo, po scavnici iz telesa odpeljuje.

V živalskem telesu je pa tudi shranjena mast v posebnih, iz mezdric narejenih mešičkih ali žakljičkih. Ker pa je ona zeló potrebna v zgotovljenje redivnega gnjilca, v razvezanje telesne gorkote in v ohranjenje zubeljca življenja, naj tedaj skrbí sleherni gospodar, da je v hrani primerno mero živali podaja, ako že ni ona od nature čeznavadno debela.

Dobra senožetna mrva, prijemki ali otrobi in kravje mleko obstojé iz 3—4 odstotkov, divji sladki koren, zelene ali frišne rastline, različne slame obstojé iz $\frac{1}{2}$ do 2 odstotka masti, v koruzi jo je 6—7, in v oljnatih prešah 8—12, dostikrat celó do 50 odstotkov. Toda taka hrana naj se rabi vedno z ozirom na starost živine (mlada in pitavna potrebuje je več) in na namen. Naravne zeliščine kisline pospešujejo prebavljivost in napravo redivnega soka, kakor tudi mastí. Ker pa vendar dostikrat prebavljanje pokazé in oslabé, ter drisko itd. napravijo, ako se prestopa prava mera, zato naj s tem gospodar posebno prevdarno ravná.

(Dalje prihodnjič.)

Zareja novih gozdov po umetni setvi.

(Dalje.)

6. Kako goljave pripravljati za posetev.

Pri tem je najvažneje zapomniti to-le:

1. Vedeti je treba, koliko na debelo se mora vsejano seme pokriti, in

2. kako da se seme, gledé na raznovrstnost zemeljske površnine, najbolje in ceneje pokrije?

Skušnje kažejo, da mora pokrit biti:

1. žir ali bukovica	$\frac{1}{2}$ do 2	palca	(cola),
2. želod	1 do 3	„	„
3. javorovo seme	$\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$	„	„
4. brestovo „	$\frac{1}{6}$ do $\frac{1}{4}$	„	„
5. jesenovo „	$\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$	„	„
6. gabrovo „	$\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$	„	„
7. brezovo „	$\frac{1}{2}$ do $\frac{1}{10}$	„	„
8. jelševo „	$\frac{1}{8}$ do $\frac{1}{4}$	„	„
9. jelkovo „	$\frac{1}{8}$ do $\frac{1}{2}$	„	„
10. smrekovo „	$\frac{1}{8}$ do $\frac{1}{4}$	„	„
11. borovo „	$\frac{1}{8}$ do $\frac{1}{4}$	„	„
12. mecesnovo „	$\frac{1}{8}$ do $\frac{1}{4}$	„	„

Čem bolj je zemlja rahlja, tem bolj na debelo, če je pa vlažna, tem bolj plitvo se mora pokriti. Kjer je zemlja prav suha, naj se seme globokeje v zemljo dene, vlažna zemlja naj se pa s suho namesi.

Drugemu vprašanju: kako se seme najbolje in najcenejše pokrije? odgovarjajo naslednji navodi:

1. Če je površje zemlje bilo frišno preorano, ali je sploh frišna zemlja, ali

2. če je površnina bila lansko leto še obdelano polje, ali

3. če je površnina skozi več let v prahu ležala, vendar pa še zemlja to lastnost ima, da pri oranji in vlačenji z brano lahko razpade, takrat ni treba pred setvijo nikakoršnega druzega dela, kajti take goljave se z vsakim semenom lahko posejejo in se jim tudi pokrivalo lahko dá. To se bode v prihodnjem oddelku povedalo;

4. tudi take zemlje ni treba veliko pripravljati, ktera je obrašćena s travo, mahom ali drugim plevelom le toliko, da se dá z železno brano ali grabljami preriti. V tako zemljo se, razun želoda in žira, vsa druga semena smejo vsejati in po setvi z brano povleči. Tudi to se bode v prihodnjem oddelku razložilo;

5. ako je pa zemlja tako s travo in plevelom prerastena, da z brano ne moremo nič opraviti, ali da, če jo preorjemo, velike kepe nastanejo, ktere se ne morejo z brano raztrgati, tedaj se mora površje pred setvijo pripravljati in sicer na več načinov.

Prvi návod.

Kjer okoliščine dopuščajo, preorajmo zemljo spomladi, jeseni pa jo še enkrat na križ z železnimi branami dobro povlecimo in pripravimo za setev. *)

Drugi návod.

Ako take oddelke nekoliko let z žitom posevamo, so potem za drevje sposobneji. Tako pa delajmo le 1 ali 2 leti, drugače se zemlja preveč izsesá, ako več let zaporedoma na-njo žito sejemo. Na tako obdelani zemlji gozdna drevesa izvrstno rastó.

Tretji návod.

Šaro spomladi povsod ali pa na manjših prostorih vkup zdrgnimo, in sožgimo jo, kader je popolnoma suha. Ko je zgorela, poberimo pepél in raztresimo ga po tistem kraji, kjer smo šaro vkup zdrgnili. To je dobro za zemljo in potem za rastline. **)

Četrti návod.

Spravimo na takem oddelku vso šaro vkup; otresimo zemljo, ki se korenin drží. Rastline naj se pa na polje izpeljejo za gnoj. V nekterih krajih se dobé delavci, ki samo za tako šaro delajo.

Peti návod.

Populimo mah in šaro z rokami; na ta način se bo zemlja raztrgala. Dobili bomo mnogo gnoja; na tacih krajih bodo drevesa dobro rastla.

Šesti návod.

Tak prostor povlecimo na križ z brano; majhino seme posejmo in ga zakrijmo s tem, da grm po takem prostoru vlečemo.

Sedmi návod.

Naredimo na mestu, s travo preraščenem, po 3 do 4 čevlje saksebi 7 do 8 palcev ali 12 do 14 palcev široke plaze in 2 do 3 ali 4 čevlje saksebi ravno tako velike, in v štirivogelnikih zemljo obelimo in šaro na stran denimo. Ko smo to končali, nekoliko zemljo s krampom ali motiko prekopajmo, da more potem seme v zemljo priti.

Če hočemo želod ali žir sejati, prekopajmo zemljo $1\frac{1}{2}$ do 3 palce globoko in jo na drugo stran denimo, da potem ž njo želod pokrijemo.

Če hočemo posamesne kose obsejati, vlecimo plaze na ravnem od jutra na večer, da morejo mlade rastlinice od zraven stoječega resja, ali, kjer tega ni, od tistih na poldnevni strani plaza ali štirivogelnika rasteče šare, nekoliko sence dobiti.

Ako bomo tako setev na gorah narejali, vlecimo vse plazi horizontalno (vodoravno), da močni nalivi ne morejo zemljo z rastlinicami odnesti.

Če je kraj, kjer bomo to delali, tak, da se lahko s plugom delo opravi, je bolje, kakor s krampom ali matiko, ker nam toliko dela ne prizadene. Se vé, da se more s plugom le tam delati, kjer ni kamenja in korenin, in da vsejemo tako seme, ki hoče malo pokrito biti, kar se potem z železno brano opravi.

Osmi návod.

Hočemo posejati kako pustino, ki je močno s travo zaraščena, zažgimo poleti pri suhem vremenu travo, potem prekopajmo zemljo, da se s pepelom vmesi. To delajmo previdno; ne opustimo nikoli popred 4 čevlje na široko okoli pustine vso šaro odpraviti in ljudí okoli postaviti, da ogenj naprej ne more, in ako bi šel, da ga z zelenimi vejami zadušijo. Če bi pa še vendar utegnilo tako ravnanje nevarno biti in okolici strah delati pred ognjem, opustimo požiganje in se druzih návodov držimo.

Deveti návod.

Če je kraj peščen, na kterem hočemo gozd zarediti, ne moremo tega tako dolgo storiti, dokler se pesek ne umiri. Na ravninah se temu v okom pride, če prenehamo živino pasti; potem se zemlja s plevelom preraste, da pesek zdržuje vsaj toliko, da smo v stanu na vsaka 2—3 čevlje eno brazdo napraviti, z borom nasejati in z borovimi vejami razore pokriti.

Če pa je tista kepa, od kodar se pesek raznaša na visočini neravni, vetru izpostavljeni suhi legi, se pa s tem ne more nič opraviti. V teh slučajih nam druzega ne ostaja, kakor pesek z mrtvimi grajami ustaviti.

Prvo moramo poiskati tisti prostor, od kodar veter pesek zajema. Ti prostori se morajo z leseno ograjo tako ograditi in čuvati, da veter ne more peska več raznašati. Te meje se mnogovrstno narejajo. Vzamejo se koli ali oklestki (najbolje od jagnjeda in vrbe, ker tudi brez korenin poženejo), ki so 5 do 6 čevljev dolgi in 3 do 4 palce debeli, ter se dva do tri čevlje saksebi v zemljo zabijejo in sicer tako, da 3 do 4 čevlje iz zemlje molé. Med kole še šibko protje, najboljo od šilovnega drevja, ali pa tudi ločje horizontalno in prav na gosto zaplete, da plotovi kakor živa drevesna stena izgledajo. — Take meje naredimo jeseni ali hitro spomladi, dokler je pesek še moker.

Ko smo meje napravili, pričnimo hitro spomladi med mejami po $2-2\frac{1}{2}$ čevlja široke in 5—6 palcev globoke razore narejati, in v nje denimo dobrega brezovega semena in seme le z $\frac{1}{8}$ palca s peskom zasujmo. Ko je tudi to končano, se pokrije prostor s hosto ali protjem, to pa tako, da se potaknejo debeleji konci na tisto stran v zemljo, od ktere veter veje, šibeji konci

---

*) Majhne prostorčke v vrtih ali drevesnicah pa globoko prekopajmo. Varujmo se globokih brazd, posebno če ne moremo zemlje pognojiti. To ni samo drago, temuč skazi tudi zemljo za setev, ker dobra prst na globoko, prav slaba pa na vrh pride. V taki zemlji mlade rastlinice slabo rastó, ali pa še poprej poginejo, predno njih koreninice do dobre zemlje pridejo. Veče sadike na takih krajih dobro rastó. Pis.

**) S pepelom se gnojí v novejših časih prav veliko. Al nasledki takega gnojenja so mnogovrstni, včasi dobri, včasi se pa še poznalo ni, da se je gnojilo s pepelom. Vse to kaže tedaj na to, da je prememba, ktero rudninske tvarine žgane zemlje strpé, dosti imenitneja, kakor pepel, kterega smo po žganji dobili. Lastnost ilovice, s ktero ona ogeljno-kisli amonijak iz zraka srka, se z žganjem povikša; iz tega tudi sledijo dobri nasledki žganja na ilovnati zemlji. Pis.

pa naj za vetrom gledajo. Če se je bati, da ne bi močan veter nam dela odnesel, denimo oklestke po strani na pokrivala in jo s sekiro dobro vtrdimo.

Na ta način vsejano borovo seme se dobro obnese; če ni poletje prav suho, že v nekterih letih rastline tako visoko narastejo, da so v stanu pesek zadrževati.

Če bi rastline imele od prevelike vročine trpeti, jim moramo senco dati.

Na ta način se dadó peščeni kraji v rodovitne spremeniti, da se od njih nekaj dobička dobí. To pa se le v velikem dela; kako se v manjem ravná, se bode v naslednjem oddelku povedalo.

7. Hočemo gozdno seme gosto ali redko sejati? Vsako obdelavanje zemlje nam napravlja stroške, toraj je vprašanje, kako gosto ali redko moramo sejati, da se pravi namen doseže.

Če sejemo prav gosto, setev sama na sebi ni škodljiva, ker se potlej izredči, vendar bomo imeli veliko stroškov, ki se z redko setvijo odstranijo. Priporoča se toraj redka setev z dobrim semenom.

(Dalje prihodnjič.)

Natoroznanske stvarí.

Solnce pa ure.

Poleg W. Baer-a spisal Fr. Jaroslav.

Človek potrebuje urejalca — regulatorja, po kterem ureja svoja vsakdanja dela in opravila. Najbolj znani regulator pa je bil in je še sedaj — solnce na nebesu. Sprva, kakor je znano, so ljudje določevali čas po solncu, kje da stojí, koliko visoko ali koliko nizko; pozneje so se lotili sence, ki jo nareja ta ali ona na solncu stoječa stvar, in po takej senci so določevali čas. Tudi so spazili, da senca drevesa ali palice se premiče, to je, da je senca čez dan ali daljša ali krajša, in sedaj na tej, sedaj na unej strani, in ta pot, ki jo naredí senca od jutra do večera, napotila je ljudí, da so izumili solnčne ure, ali prav za prav senčne ure.

O takih senčnicah se bere že v sv. pismu, toraj so bile znane gotovo že okrog 750. leta pred Krist.; jezuit Gaubil pa trdi, da so jih imeli Kitajci že v starodavnem času. V prejšnjih časih so stali taki časomeri na trgih, da je lahko vsak pogledal na-nje. Grke je nek Kaldejec seznanil s to koristno napravo, v Rim so dobili solnčne ure krog 306. leta pred Krist., in od todi so se kmalu razširile tako, da so jih imeli tudi po deželi, vzlasti premožnejši.

Dandanes pa nam ni potreba gledati na solnce, ali pa na senco kake stvarí, da bi vedeli, kteri čas imamo ali koliko je ura, kajti dandanes imamo po mestih in po deželi — ure, ki nam kažejo in bijejo, kar je gotovo zeló koristno za naša opravila. Se vé da je še marsikaj pomanjkljivega pri urah, kar se opazuje vzlasti po mestih, kjer je po več očitnih ur.

Da pa ure ne grejo prav, ni vselej kriv, kakor se navadno trdi, nepopolni sestav skladja — konštrukcija mehanizma, — nego so krive naravne okolnosti, ki se ne dajo kar tako odpraviti. Da ljudjé slišijo, koliko je zdaj ali zdaj ura, imajo turnske ure razen kolesja, ki premiče kazalce, tudi bijalo, ki bije na zvonove četrtinke in ure, kakor jih kažeta kazalca na cifrenici, da more človek tudi v tèmi vedeti, koliko je ura. Vsled teh dodatkov pa je ura dokaj veča, in to je krivo, da pride kaj napak pri urah, kajti nemogoče je obširno kolesje turnske ure tako trdo zabiti, da prah ne bi mogel do nje. Prah, ta sitnež, se vleže na pooljene tečaje kolesja, kjer se napravi sčasoma vlečljiva maščoba, ki zeló nagaja premikanju koles; vleže se pa tudi na gonila, kar je spet krivo, da se tako rado kaj pokazí pri turnskih urah.

Pa tudi nestanovitno vreme zeló nagaja turnskim uram. Vse ure, tudi take, ki so jako dobro in natančno narejene, se nekako „kujajo“, kedar se vreme spreminja. Železni perpendikelj, če je nekaj krajši, kot 3 čevlje, se potegne za $^1/_{16}$ linij, kedar se temperatura zgreje za 10 gradov, in ta mala spreminjava, na ktero navadni človek še ne bi porajtal, vzročuje, da ura v enem dnevu, ki dobí za 10 gradov večo gorkoto, se zakesní za $6^1/_2$ sekunde. Turnske ure pa imajo po 2 in še več sežnjev dolge pendeljne, in ker stojé na nezakurjenem kraju, zato se jim koj pozná veča gorkota ali veči mraz.

Tudi zračna vlaga zeló nagaja turnskim uram, kar se vzlasti ob deževji zeló pozná; takrat se kolesa huje drgnejo, in vrvi so trje napete. Zeló nagajajo tudi kazalci, ki so zunaj pod milim nebom, zakaj če je sapa močna, kazalce ali naprej tiščí ali pa nazaj drží, to pa moti uro, da ne gré pravilno, včasih jo celó ustavi.

Da bi se tedaj ure vsaj nekoliko vravnale, ni kazalo drugo, nego imeti zanesljivega urarja, ki je naravnaval turnske ure. Da tudi takovi pomočki malo izdajo, to je sploh znano; vem, kako je bilo včasih v Ljubljani: sedaj je zropotala ta ura, sedaj una, vsaka je šla po svojej volji, kakor stara ženica, ki gré kurit in kuhat, kedar se jej zljubi. Dandanes pa se lahko v okom pride takovim nepovoljnostim, ker imamo železnice in telegrafe. Ure na kolodvorih so normalne, pravilne ure, po kterih naj bi se ravnale druge; telegraf naznanja gotovo pravi čas za to ali uno uro čez dan, in po tej se lahko ravnajo vse ure po mestu.

Pa tudi naše normalne ure, če so še tako umetno in natančno narejene, je potreba kedaj pa kedaj naravnati, toraj je pravi regulator kot nekdaj tako tudi sedaj — solnce, in najpripravnejši trenutek za takovo urejanje, je poludne, to je tisti čas, kedar solnce stojí najvisočje na nebesu. To pak spada v področje astronomov ali zvezdogledov, toraj nje poslušajmo.

V vsakem koledarji nahajamo razkazek — tabelo, iz kterega razvidimo, kedaj solnce vshaja, kedaj stojí najvisočje, in kedaj zahaja. Pogledimo tedaj v koledar, pa se hitro prepričamo, da pravi poludan, tisti čas, kedar stojí solnce najvisočje, se noben dan skozi leto ne vjema z našim poludnevom, kakor nam ga kažejo naše ure, kajti le je pravi poludan preje ali pozneje, kakor naš, in ti razločki so precejšnji. Dné 10. svečana postavimo pride skoraj za $^1/_4$ ure po 12 uri; 4. novembra nasproti pa pride za več kot $^1/_4$ pred 12. uro. Štirikrat v letu se pravi poludan nekako približa našemu poludnevu, najbolj se približa 15. aprila, takrat sta si saksebi 1 sekundo po 12. uri. Čas, ki nam ga določujejo naše ure, imenuje se srednji čas, razloček obojih časov, pravega srednjega, se imenuje enakočasje.

Od kodi pa so ti razločki? Solnce, kakor vemo, niti ne vshaja niti ne zahaja, to se le nam dozdeva tako, in sicer zato, ker se naša zemlja suče okrog svoje osi; takrat pa, kedar se zemlja suče okrog svoje osi, se tudi vrtí okrog solnca, in čas, preden se prevrtí okrog solnca, traja eno leto. Zemlja pa se ne vrtí vsak dan enako hitro, zimski čas se vrtí hitreje, kot poletenski čas, od todi tedaj razlika med poludnevi, da so preje ali pozneje, kot naši urski.

Iz tega izvirajo pa tudi še druge nepravilnosti. Tabele koledarjeve nam kažejo, da solnce vshaja prve štiri dneve v letu ob enakem času, in vendar so popoludnevi vsak dan daljši za 1 sekundo; ravno tako opazimo, da tedaj, kedar sta dan in noč enako dolga, da solnce ne vshaja in ne zahaja ravno ob 6. uri. Solnce,

se ve da, vedno kaže pravi čas, ali naše ure, ki enakomerno grejo, narejajo razloček.

(Dalje prihodnjič.)

Slovensko lepoznanstvo.

Iz zbirke za naše rojake vojake.

3.

Priséga.

Pa naj le reče kar če kdo,
Pritrdil vendar vsaki bo,
Da vsi smo hrabrega srcá,
Kar nas je s Kranjskega domá.

Nobeden nas ne straši se,
Ko nas iméti cesar če;
Za-nj vedno smo pripravljeni,
Življenje dati ino krí.

Cesarja dal nam Bog je sam,
Da modro gospodári nam;
In ker je cesar zgolj dobróst,
Ga ljubit' naša je dolžnóst.

Mi vsi ga ljubimo zvestó.
Zató prisézamo takó:
Dokler bo bílo nam srcé,
Bo bílo, cesar, zmer za-té.

Pozdrav domovini.

Iz tuje dežele,
Slovenske goré,
Pozdrave pošilja
Vam moje srcé!
Še v tuji deželi
Slovenije sin
Na vas si ohranil
Je v srci spomín.

Ve gore preljube
Varujte moj dom,
Ki na-nj jaz pozabil
Nikoli ne bom!
Jaz videl sicer že
Sem dosti svetá,
A najbolj po všeči
Je meni domá!

Preteklo pa nekaj
Že dolgih je lét,
Kar solzen zapustil
Slovenski sem svét,
Tud zdaj ga ne gleda
Še moje okó, —
Srcé pa mi vedno
Za-nj bíje zvestó!

Pozdravljene torej
Preljube goré,
Ve straže ponosne
Slovenske zemljé,
Ki za-njo ljubezen
Jaz v srci gojim
In videti kmalu
Jo vroče želim!

Jos. Cimperman.

Šolske stvari.

O prestrojitvi gimnazije novomeške in kranjske.

Se še nismo skolehali strmenja, da brez razpisanega konkursa in brez vprašanja deželnega šolskega sveta je za vodjo ljubljanske realke imenovan mož, ki slovenskega jezika ne razume, kar nas isto tako osupne druga novica, ki so jo zadnje „Novice“ povedale, da je viša gimnazija novomeška prestrojena v državno realno gimnazijo, kranjska niža gimnazija pa tudi v realno gimnazijo in ta še s tem poboljškom, da jej je učni jezik slovenski. Vse to se je vršilo nanagloma tako, da celó telegraf se je moral vpreči, da je nesel na Dolensko in Gorensko to presnovo, ki sta jo, kakor pravijo, pod ministrom dr. Strehmajerjem, ki ga „verfassungstreu“ zovejo, izmesila šolska inšpektorja Holzinger in Wretschko.

Deželni zbor kranjski zahteva že mnogo let reformo učnega jezika v naših gimnazijah; ministerstvo mu je v svoji „verfassungstreue“ zmirom vse odbilo, kar je bilo dobro prevdarjeno, učnim zahtevam in narodnim potrebam primerno; — kar pa sta neki svetovala gospoda Wretschko in Holzinger, tujca naši deželi, obveljalo je v naglici taki, da minister še časa ni imel razpisati služeb učiteljskih in jih oddati po ustavni poti?!

O vsem tem so „Novice“ že govorile zadnjič, zato danes ne govorimo več; tudi tega nočemo preiskavati, ali ima država naša dandanes res tako polno blagajnico, da si za kakih 10.000 gold. pomnoží stroške za gimnazijo novomeško, ktero so, kakor so se pohvalna pisma vladna glasila, dobro ravnali očetje frančiškani. Namen naš danes je le sl. ministerstvu še zdaj povedati, kar nam ono utegne čez par let reči, kazaje na izid enostranske vpeljave slovenskega učnega jezika v gimnazijo kranjsko.

Da se slovenski jezik, jezik deželni, vpelje kot učni jezik v naše gimnazije in realke, to je gotovo čisto naravno, ker vstreza ravnopravnosti narodni, pa je tudi potrebno, da pride slovenski jezik v urade in sploh v javno življenje.

Al ta vpeljava se mora zgoditi tudi v glavni gimnaziji — v ljubljanski gimnaziji — ne pa le v niži gimnaziji druge vrste, ki je že dozdaj imela malo učencev in kterim se po taki novini lahko še odvzame več učencev, ako začnó nasprotniki narodnosti naše rogoviliti po mestih, trgih in vaséh, in malo izvedene stariše begati z lažjó, češ, da se njihovi sinovi ne bodo nič nemščine učili. Tak glas se je slišal že v „Tagblattu“ in v Kranji smo slišali nekega nemškutarja rentačiti „ich werde meinen Sohn nicht verdummen lassen“. Nemškutarji bodo že skrbeli za tako propagando, ki bode našim Gorencem lágala, da se njih sinovi nemščine ne bodo nič učili; nasledek tacih laží pa bode, da gimnazija kranjska bo tem manj učencev imela vprihodnje, ko bode železnica gorensko stran približala Ljubljani, kamor stariši svoje otroke že zdaj preradi tiščé, kjer si gimnazisti lože košček kruha služijo z domačim naukom itd.

Iz vseh teh vzrokov, čeravno nam je v principu prav, da se enkrat začne s slovenskim učnim jezikom, nam vendar nikakor ni po volji, da se s tem ni začelo na pravem mestu — v gimnaziji ljubljanski. Da se je to začelo s kranjsko gimnazijo, izbuja nam pa še posebno misel onega latinskega pregovora, ki pravi: „timeo Danaos et dona ferrentes“. Vsaj, kakor smo že gori rekli, že vidimo nasprotnike zadovoljno roke si meti rekoč: „no, vsaj ste dobili, česar ste želeli; glejte zdaj, kaj je iz tega“.

Zdaj pa še nekaj.

Kje je kranjski gimnaziji enako osnovana viša realna ali navadna gimnazija z učnim slovenskim jezikom, da va-njo stopijo učenci, ko dovršijo kranjsko? Kdor ustanoví nižo gimnazijo ali realko s slovenskim učnim jezikom, temu je dolžnost ustanoviti tudi viša taka učilišča, sicer stvari polovičarstvo, ki se ne vjema z ničemur. Ali se bode morebiti kranjska povekšala v višo? Radovedni pričakujemo višega sklepa o tem. Ali bode gimnazija novomeška z novimi učitelji, kterih polovica ne razume slovenski, sposobna za tako prestrojitev? ali bo morebiti ljubljanska, ki mrgolí učiteljev brez znanja slovenskega jezika? Da bi ministerstva resna volja bila, v naše gimnazije pošiljati slovenskega jezika popolnoma zmožne in tudi sicer popolnoma sposobne učitelje, lahko bi jih vzelo iz onih 100, ki so jih „Novice“ unidan naštele. Tako

pa jih sklicuje iz vseh vetrov, le domačih ne, kakor da bi se jih balo!

To tedaj zapišemo danes v naš list, da se bode nasprotnikom našim ob svojem času pokazalo, da smo prav sodili, ko nismo bili zadovoljni s tem, da je ministerstvo drugače zasuknilo dobro prevdarjene sklepe deželnega zbora. Videli bomo, ali smo pravo trdili ali ne; nemškutarji pa nam potem ne bodo môgli ugovarjati, da nismo vedeli, da se pravo ne doseže, ako se prav ne začne. Naša želja bi le bila ta, da bi se bili o tem prerokovanji zmotili, in da bi ravno nemškutarjem vkljub práv obilo učencev šlo v slovensko kranjsko gimnazijo, ki ima prav dobrih učenikov mnogo.

Dopisi.

Iz Gradca. (*Interpelacija na gosp. Dežmana.*) V letošnjem zboru kranjskem je Dežman dr. Zarniku nasproti ongavil, kakor že zna, da ministerstvo hoče na našem vseučilišču vpeljati tri pravoznanske nauke v slovenskem jeziku, a da — ni učiteljev za to. Ilustrirati je hotel „dobro voljo“ vladino, Slovencem pa zopet brco dati. Zdaj pa je vsa „ljubeznjivost ministerska“ na enkrat očitna. Časniki in menda celo „Wien. Zeit“., so raznesli novico, da presvitli cesar je dovolil 3600 gold. za slovenska predavanja na našem vseučilišču, ki se imajo že to leto začeti. Oglasili so se za to trije popolnoma zmožni učenjaki. Al mesec preteče za mesecem — o naših slovenskih stolicah pa ni duha ni sluha. Enemu teh mož, ki so se oglasili za učiteljstvo, se je ta molk čuden zdel; naprosil je tedaj državnega poslanca dr. Costo, naj drage volje popraša pri ministerstvu, kako in kaj, Gosp. dr. Costa to stori, a kaj zvé od ministra dr. Strehmajerja? To-le: Državni zbor še ni obravnaval državnih stroškov in ni še dovolil onih 3600 gold. in ministerstvo bi potem ne imelo s čem plačati učitelje. — Slovenci! tako ravnanje ne potrebuje nobenega komentara; sodi se samo po sebi! Le Dežmana, ki je v deželnem zboru zaničevaje govoril o zmožnosti slovenski za slovenska predavanja, vprašamo zdaj: kdo je kriv, da nimamo, kar se nam je obetalo?

Koroško. (*Oginj v gornjem Dravburgu*), 24. dan p. m. je naredil toliko škodo, da se uradno ceni na 400.000 gld. Lansko leto popravljena cerkev je velika razvalina, vse v njej je zgorelo: krasni véliki oltar, lična prižnica, orglje, vsi stranski oltarji, spovednice, slike, z eno besedo, vse, — samo sakristija je ostala. Vseh 5 zvonov se je raztopilo, zvonik se je razrušil. Neki zanikern pijanec je na svojem podu tobak kadil in tako strašno nesrečo napravil. Ko so prebivalci vsi bili zmešani grozne nesreče, je še tatinska drhal kradla kar je môgla.

Iz Trsta. (*Deželni šolski nadzornik v Istri.*) 31. avgusta sem poročal bralcem „Novic“, da je šolski nadzornik E. Gnad na Tirolsko prestavljen. Čudno, da c. k. vlada za prevažno mesto še ni imenovala druzega nadzornika. Bojimo se, da ne bi zopet nastavila možá, ki za važno službo nikakor ni pripraven. Občinstvo je že razna imena imenovalo. Tudi v Poreči sem zadnjič slišal imenovati moža, ki za to mesto nima nikakoršne sposobnosti. In ta je odstavljeni vrednik oficielnega lista „Osserv. Triest.“ Koljevina ali kakor se laški piše Coglievina. Za božjo voljo! ali vlada res nima sposobnejšega človeka nego je Coglievina, ki je sicer na više namestniško povelje c. kr. vlado tako zeló osramotil, da mu je Lloyd na zahtevanje naših italijanissimov na vrat na nos slovó dal. Kje je Coglievina pokazal svojo zmožnost za šolstvo? Dalje so imenovali nekega „Maschka“, ki je profesor — ne vem ali pri državni ali pri mestni gimnaziji. Mož vkljub svojemu slovanskemu imenu tudi blezo ne zná ne besedice slovanskega jezika. Kako neki bi tak nadzornik naše isterske šole nadzoreval, to nam je nerazumljiva uganjka. Res lepa ustava in njen §. 19., ako vlada njega imenuje! Nekteri govorijo tudi o goriškem Klodiču, znabiti, da njega iz Gorice v Poreč prestavijo. Vsaj mnogo boljši bi bil, kakor vsi dosedanji od Pavišiča do E. Gnada. Zopet bode tedaj naše c. kr. namestništvo in dunajsko ministerstvo priliko imelo pokazati, kako spolnuje lastno ustavo, lastne postave. Videli bomo, ali jima narodna ravnopravnost ni le prazna.

Iz Senožeč 2. oktobra. (*Drugi kmetijski tabor na Slovenskem.*) Čeravno je silna mrzla burja celi pretekli teden posebno pa danes bríla, vendar se je ljudstva odraščenega moškega spôla čez 1000, ženskega spôla in mladine pa okoli 200 oseb tega tabora udeležilo, namreč iz Senožeške, Vremske, Košanske in Ipavske doline, iz primorskega Krasa in iz Podnanosa. Govorišče ali oder za tako slabo vreme je bil pod milim nebom na jako pripravnem kraju postavljen, z lepimi slovenskimi in z avstrijsko zastavo tako okusno okinčan, da ni zaostajal za odri političkih taborov v nobenem oziru. Na sprednjem licu govorišča so stale v polkrogu z lepimi črkami besede preslavnega našega Vodnika: „Slovenec! Bogate zaloge ti v zemlji ležé, nevtrudni kopači jih venkaj dobé. Jabelka, hruške in druge cepé, cepi v mladosti za stare zobé. Lenega čaka strgan rokav, palca beraška, prazen bokal“. To se je ljudstvu posebno dopadlo. V sredi teh pomenljivih besed je pa grb kranjske dežele svoje peruti ponosno razvijal. Za okinčanje odra gré prva hvala gg. Josipu Šusu, učencu više kmetijske šole v Gorici, in Franju Meden-u, znanemu slovenskemu pisatelju, — oba sta Senožečana. — Ob poli štirih je tukajšnji župan Jožef Zelen tabor odprl s tem-le nagovorom: „Dragi sosedje in rojaki! Ker ste se tako v mnogem številu od blizo in daleč tega, za našo deželo zlo važnega tabora udeležili, zato se počastujem, Vas v imenu odbora c. kr. kmetijske družbe kranjske in v imenu prebivalcev trga senožeškega srčno pozdravljati. Predragi sosedje! C. k. kmetijska družba kranjska, ktera je leta 1867. svoj 100letni obstanek praznovala, si tedaj že čez 100 let prizadeva, da bi se v mili naši domovini poljedelstvo, sadjereja in živinoreja na bolji stan spravila. Nekaj let sem si hvalevredna družba tudi za povzdigo gozdarstva prizadeva, — al vse njeno prizadevanje je imelo do tistega časa, dokler niso „Novice“ na dan prišle, le malo vspeha in koristi, in to zato ne, ker si ni moglo ljudstvo niti iz domačega časnika niti iz domačih naukov zajemati knjig. Še le ko so začele „Novice“ leta 1843. izhajati in o kmetijstvu sploh podučevati, začela se je vednost v kmetijstvu po vsem Slovenskem širiti, in jaz poznam mnogo kmetijskih gospodarjev, kteri so si le po branji „Novic“ svoj um izbistrili in svoj stan zboljšali. „Novice“, kterih bi nobena slovenska kmetijska hiša pogrešati ne smela, so v naš kmetijski napredek največ pripomogle. Njen vrednik, slavnoznani gosp. dr. Jan. Bleiweis, kterega Slovenci svojega očeta imenujemo, se že 27 let neutrudljivo za občni blagor vseh Slovencev poteguje. Jako zdatna pomoč kmetijskemu napredku je pa od tistega časa došla, od kar je bil sedanji ministerski predsednik gosp. grof Potocki kmetijsko ministerstvo prevzel. On je začel denarne podpore iz državnega zaklada naši slovenski in drugim deželam odločevati, na priliko za premije plemenitih goved, sadje- in ovčjereje, za kmetijsko orodje in druge kmetijske rečí. Naposled je tudi gozdarstvo svojo podporo do-

seglo, in c. kr. kmetijska družba kranjska je na podlagi te podpore sklenila, da se pošljejo potujoči učeni gozdarji po deželi ljudstvo v gozdoreji podučevat. Za letos je učeni in skušeni c. k. gozdar gospod Ljudevit Dimic ta posel radovoljno prevzel. Ker je tedaj današnji tabor o pogozdevanji Krasa v prvi vrsti namenjen, bo on prvi govoril, prosim Vas tedaj, da ga pazljivo poslušaste". — Na to je g. Dimic nastopil in v izvrstnem in glasnem govoru pogozdevanje Krasa jako lepo učil; ljudstvo ga je z veliko pazljivostjo poslušalo. Za njim nastopi tukajšnji kaplan g. Ivan Zagorján, ter je o sadjereji tako tehtno govoril, da se je množica, ktera je hotela, mraza presita, govorišče zapuščati, jela proti govorišču potiskati. On je požlahnenje dreves tudi djansko s pritlikovci in cepiči dokazoval; tudi njegov govor je bil tako poučilen, da je bilo občno govorjenje: „ta gospod se je moral več let s sadjerejo djansko pečati". — Namenjen je bil tudi župan tretji o poljedelstvu govoriti; ker so pa poslušalci zarad mraza govorišče začeli popuščati, zato je on tabor ob pol 6. uri sklenil z zagotovilom, da današnje lepe in koristne besede gotovo niso na trdo skalo padle, ampak na rodovita tla, in priporočal, naj ljudstvo si tudi iz knjig raznih kmetijskih učenosti nabira, ktere le kakih 10—20 kr. stanejo. Rekel je, da je on dobre volje zmiraj pripravljen take knjige preskrbeti onemu, kdor jih imeti želí. In precej po končanju tabora se je več naročnikov oglasilo.

Občna želja je bila ta, da bi se taki podučni tabori pogostoma in o bolj ugodnem času napravljali. Želeti je pa še posebno to, da bi obá gospoda govornika svoje izvrstne in koristne govore v „Novicah" natisniti dala. *)

Iz Vipave 8. okt. (*Železnica.*) „Novice" so bile prve razglasile, da so družniki Rudolfove železnice prevzeli dodelanje nove železnice od Škofje Loke čez Vipavo v Gorico in Trst. Štiri ali pet dni sem se že vidijo inženirji, kteri so nastavljeni po celi glavni črti od Poljan do Trsta, ki merijo, trasirajo in klince vbijajo, kodar bo šla železnica. Od njih pa tudi slišimo, da se bo začela delati železnica prav v kratkem najpozneje v začetku prihodnjega leta, in da leta 1872. se bomo že vozarili po njej. Merjena glavna cesta sega v Vipavsko dolino do vasi „na Manceh"; od tod se obrne v Trst, pustivši stransko črto, da pelje v bližnje krasno mesto — v Gorico. Železnica bo peljala po lepih in rodovitnih ravninah Poljanskih, Žerovskih, Godoviških, skozi velike hladne gozde med Godovičem in Jamo (Luegg) po rajski Vipavski dolini, in po najlepšem in najbolj obdelanem kraju na Krasu. Nadjamo se, da bo izbudila ta železnica novo življenje v naši mili domovini, bodi-si v kupčijskem in obrtniškem ali poljedelskem obziru.

Iz Postojne. (*Grozna nesreča.*) Česar se je slednji bal, kteri zgornji, proti železnici ležeči del Postojne pozná, zgodilo se je 6. dne t. m. V kratkem času pokončal je strahotni požar 25 hiš; zgoreli so pa pogorelcem tudi, ker jesen je že pozna, skoraj vsi letošnji pridelki, obleke, hišnega in gospodarskega orodja obilo. Oteti se je le malo moglo, kajti studenci v vodnjakih so zarad dolge suše zeló oslabeli, in da-si tudi je pomoč človeška kmalu priskočila, vendar se je ogenj od poslopja do poslopja le hitro razširjal in v malo urah postalo je siromakov toliko. Strašen ogled je tako obširno pogorišče; žalostno je čuti jok in stok nesrečnih, večidel že poprej ubozih družin. Sirote tarnajo, ki ne vedó, kam iti in kaj početi; po druzih hišah nagnječeni nadlegujejo zdaj sosede svoje; vsega jim manjka, in zima, kakor je tukaj rada huda, je pred durmi! Kako se bodo reve preživéle čez zimo? Kako bo spomladi, kaj bodo jedli, kaj sejali; kje, mili Bog, je prihodnji pridelek? V taki sili in stiski pozná se le zdatna pomoč in zato se v imenu nesrečnih svojih faranov obračam do blagih src, kakoršnih še, hvala Bogu! — ne primanjkuje in prosim, naj bi revnim síromakom na pomoč prihiteli. Kraji naši so že tako bolj borni; prislužka je le malo; revščina naša tedaj tem veča. Vsakoršni dar se bo zato hvaležno sprejel*), bodi-si v denarji, ali v žiti, ali obleki, in nemudoma razdelil med jokajoče se siromaške pogorelce. Pomagajte tedaj, pomagajte kmalu, ker zimski veter že brije po tukajšnji pokrajini. Prosim zaupljivo

Janez Hofstetter,
dekan postojnski.

Iz Postojne. (*Delitev premij za konje*), ki je bila 3. dne t. m. tukaj, privabilo je malo gospodarjev, ki so v vsem skupaj prignali le 13 repov. Za 4 in pol leta stare in starejše kobile s žebetom so prejeli premijo: 1. s 10 cekini Lorenc Zakovšek iz Sinjegorice, — 2. s 7 cekini Štefan Petkovšek iz Bevk, — 3. s 7 cekini Juri Krajger iz Postojne, — 4. s 4 cekini Janez Staré iz Žej, — 5. s 4 cekini Matevž Premru na Ubelskem; — za 3 in pol ali 4 leta stare kobile: 1. s 8 cekini France Robida iz Planine, — 2. s 6 cekini Jožef Dekleva iz Malepristave, — 3. s 6 cekini Juri Krajger iz Postojne, — 4. s 3 cekini Aleksander Ličan iz Bistrice, in 5. s 3 cekini Jožef Vovk iz Vrbe. Ena premija s 4 in ena s 3 cekini se ni mogla oddati.

Izpod Stola na Gorenskem 7. okt. Fr. Pr. (*Letina; napaka pri železnici.*) Drage „Novice", povejte svojim bralcem nekoliko tudi z naših goratih krajev o letošnji letini. Žalibog, da ne moremo se kaj posebno oponašati z rodovitno letino. Sená smo res nekoliko več od lanskega leta nakosili, slame pa je manj kot lani. Žitnih pridelkov je manj kot druga leta; le koruza se nam je dobro obnesla. Ajdo je slana posmodila; nekteri, ki so jo zgodaj sejali, jo bodo morda pridelali toliko, kolikor so je sejali, drugi pa, ki so jo bolj pozno sejali, so jo že večidel pokosili. Krompirja se je pridelalo še precej, a začel je gnjiti. Druge srovine bo prav malo; ne vem, kako bomo prešiče vpitali. Najbolja letina je bila za sadje, posebno hrušek je obilo; lahko si bo vsak, če ima le kak vrt, nasušil sadja, da ga bo ne le eno leto, temuč dve leti za domačo potrebo zadosti imel. Le to je obžalovati, da naši gospodarji nimajo nič kaj pripravnih sušilnic za sadje sušiti. Tudi mošta se je naredilo toliko, da ga bo marsikter posestnik ne le za dom imel, temuč bo tudi lepe krajcarje za-nj dobil. En sam posestnik v naši okolici ga je naredil 22 polovnjakov. Začeli so ljudje hvalevredno spoznavati, kako velika dobrota je sadje. Velik napredek sadjereje v preteklih desetih letih je v naši okolici očiten. Z hvaležnim srcem moremo reči, da mnogo v ta napredek je pripomogel lep izgled slavnega sadjerejca gosp. L. Pintarja, župnika na Breznici. — Nisem še čital na nobeni postaji železniški, da bi se na kolodvoru drugačen napis naredil, kakor se dotičnega kraja vas ali fara imenuje, — na postaji v Lescah pa namesti da bi bil napis „Radoljica-Lesce", se samo bere „Radoljica-Radmannsdorf". Marsikter tujec, ki se bo pripeljal na postajo v Lesce, si bo mislil: tukaj sem v Radoljici,

*) Ker po naznanilu zadnjega lista se gosp. Dimičev govor natisne v „Novicah", prosimo še gosp. Zagorjana, naj bi nam blagovolil izročiti svojega. Vred.

*) Tudi vredništvo „Novic" bode rado prejemalo milodare za res usmiljenja vredne pogorelce in jih brž poslalo v Postojno. Vred.

in bo šel drugam Lesec iskat! To se je pretekli teden zgodilo. Pripeljal se je neki popotnik iz Doline na vozu, ki materijal vozi; stopivši v Lescah z voza, vidi napis „Radoljica“, pride v vas Lesce in poprašuje, kje je Boštjanova gostilnica. Mislil si je namreč, da je v Radoljico prišel, a mogel je iti še dobre pol ure, predno se je okrepčal v Boštjanovi gostilnici. Gospodje, ki imate to stvar v rokah, popravite napis, da na škodo popotnikom ne bode zmešnjav!

Iz Dolskega. (*Poslano.*) V Ljubljani je prve dni t. m. bila razstava vsakoršnega sadja in vrtnarskih pridelkov, in potem delitev premij, pri kteri se je menda marsikomu kaj dalo, kar mu ni šlo, marsikteremu pa vzelo, kar bi bil moral po pravici dobiti. Tako, na priliko, je dal gosp. J. Rulitz, vrtnar ljubljanskega botaniškega vrta, v razstavo sadja, zelenjave in semen; ali je vse to zrastlov botaniškem vrtu in ni bilo mnogo od drugod dobljenega vmes? In kaj mislite, koliko so mu dali darila? — 12 tolarjev in 2 državni svetinji!! Jaz pa sem z velikim lastnim trudom izredil najlepše rastline, tako imenovane „oleandre“ in jih dal v razstavo, — jaz sem dobil en tolar! To je dar, kterega me je skoro sram! Poslal sem te rastline, lastni pridelek, iz Dolenskega, in niso mi privoščili lepšega darú. Rekli so, da imam dovelj! Ako so to mislili, zakaj pa mi je nekdo vže po delitvi, ko sem se hotel pritožiti, dal še 3 tolarje, rekoč, da naj mirujem. Tako je tudi vrtnar Ermacora za tako imenovane „Holzpflanzen“ dobil pri delitvi 10 tolarjev in 1 svetinjo! — Taka enostranska sodba bode vrtnarski družbi drugi pot privabila iz dežele še manj razstavnikov, kakor jih je zdaj bilo. Mi na deželi smo mislili, da le to sme kdo razstaviti, kar sam pridela, a ne, da vrine tudi vmes, kar je nakupil ali dobil od drugod. Od marsikoga pa se je govorilo, da ni vse bilo njegovega vrta pridelek.

Jožef Vodé.

Iz Ljubljane. (*Učenci deželne gozdarske šole v Šneperku*) so dobro dovršili prvo šolsko leto. Tako kažejo šolska spričala, predložena deželnemu odboru. Ako tudi drugo leto so pridni, da dovršijo tudi ta tečaj dobro in se potem še podvržejo preskušnji o gozdnem varstvu, njim prav lahki, lahko jim bode potem, kakor vodja omenjene šole zagotovlja, dobiti gozdarsko službo.

— (*Čas za izplačevanje dijaških štipendij.*) Deželni odbor kranjski je 29. sept. t. l. prevzel od c. kr. deželne vlade premoženje dijaških ustanov (Studentenstiftungen). Vsled tega bode vprihodnje kranjska deželna blagajnica izplačevala dijaške štipendije, in sicer po sklepu deželnega odbora vselej 15. oktobra in 15. aprila.

— (*V 3. in 4. seji deželnega šolskega svèta*) so se, razen nekterih osébnih zadev, rešile sledeče važnejše stvarí. Na poziv c. kr. ministerstva za nauk in bogočastje, ki se glasí na to, naj šolski svèt nasvetuje, kako bi se tudi na Kranjskem vpeljale naredbe, ki jih določuje ukaz od 12. julija 1869. zarad izpeljanja postave za ljudske šole in zarad prehoda iz prejšnjega stanja v novi stan. Ker so nektera določila tega ukaza taka, da so v postavi za ljudske šole pridržane sklepu deželnega zbora, te postave pa deželni zbor kranjski, lani hipoma zaključen, ni še sprejel, je obveljal predlog dr. Bleiweisa, da le s pridržkom, ako deželni zbor sprejme šolsko postavo, se stavijo ministerstvu nasveti, kteri so, vzlasti po predlogih dr. Pogačarja, sem ter tje spremenili ukaz. — Dalje je šolski svèt tudi na ministerski poziv svoje mnenje izrekel o učnem načrtu za preparandije ljudskih učiteljev in učiteljic in o določbi tega, kteri predmeti v preparandiji ljubljanski naj se učijo v slovenskem in kteri v nemškem jeziku. Sklep je bil, da se slovenski učijo: verski nauk, aritmetika, matematika (deloma), slovenska slovnica, prirodoslovje, zemljepis, povestnica (v dveh spodnjih razredih), kmetijstvo, telovadstvo, — nemški pa: izrejevalni in učilni nauk, nemška slovnica, matematika (deloma), fizika in povestnica (v viših razredih); nauk v pisanji, risanji in petji utegne biti tako ali tako. Vrh tega je bilo tudi določeno, da imenoslovje (terminologija) se dodaja povsod tako, da slovenskemu terminu se dostavi nemški, nemškemu pa slovenski. Nauk za glasovir in orgljanje je bil djan v vrsto obligatnih naukov. Radi pripoznamo, da o tej razvrstitvi, kolikim predmetom naj bo slovenski, koliko nemški jezik učni jezik, ni bilo nobenega pričkanja. — V pretres učnega načrta za tako imenovane meščanske šole (Bürgerschulen), to je, više ljudske šole se šolski svèt ni spuščal in sicer zato ne, ker deželni zbor kranjski o tej novini ni še nič sklenil. — Šolski in učilni red od 20. avgusta se je ustanovil in sklenjeno je bílo, da ta red poleg nemške besede, ki stane 3 krajc., se nemudoma prestavi v slovenski prevod, da ga dobodo učitelji po deželi, — dobodo pa tudi kmalu vse dotične formulare. Vsa določila o tem redu so gladko tekla; tudi pravilo, da učni jezik v ljudskih šolah je slovenski razen Kočevja in Weissenfels-a, je obveljalo enoglasno, le „Lehrziel“ nemškega jezika in pa „izvrševanje“ sta izbudila živahno razpravo, ki se je končala s tem, da se je razločno priznalo, da gré tù za slovnico nemško, a ne za to, da bi kteremu predmetu v ljudski šoli bil nemški jezik učni jezik v ljudskih šolah slovenskih, razen višega 4. razreda v mestnih šolah. — V šolskem redu so bili sledeči dnevi med šolskim letom za šolske praznike (počitnice) odločeni: nedelje in prazniki, vsak četrtek celi dan, Božični prazniki do prvega dneva po novem letu, pustni pondeljek in torek in pa pepelnica, od srede vélikega tedna do srede po vélike noči, od sobote pred binkoštmi do srede po binkoštih, ob velikih semájnih dnevih; konecletne velike počitnice ostanejo po navadi. — Ljudski šoli, ki se je ustanovila l. 1860. v Zagorji, ki šteje čez 200 otrók in se zdržuje iz blagajnice rudnika zagorskega in delalcev njegovih, je bila prošnja vslišana, da daje učencem državnoveljavna spričala. — Prečastiti knezoškofijski ordinarijat je bil naprošen, naj imenuje duhovnike za okrajni šolski svèt. — Osebne zadeve so bile te, da se je neki učitelj službeno prestavil na drugo mesto, — da se je nekemu podučitelju dovolilo ženiti se, — da se je nekterim prošnjikom dalo nekoliko denarne pomoči. — Ker ministerski ukaz, po kterem so bili novi učitelji za gimnazijo novomeško brez vednosti šolskega deželnega sveta definitivno izvoljeni, v 3. seji še ni bil udom šolskega svetovalstva od besede do besede tako znan, da bi mogli glasovati o predlogu, ki ga misli staviti dr. Bleiweis, zato je bil danes odložen ta predlog, in dr. Bleiweis ga je napovedal za prihodnjo sejo.

— (*Preskušnje učencev na kovaški in živinozdravniški šoli ljubljanski*) bodo 18. 19. in 20. dan t. m. dopoldne od 9. do 12. ure, popoldne pa od 3. do 5. ure. Ker so preskušnje očitne, more vsak poslušat priti, komur je drago slišati, kaj se učí v tej šoli.

— Razen gosp. Svetca, ki je na Dunaji ostal, so se vrnili vsi naši poslanci domú.

— (*Druga slovenska predstava*) v deželnem gledališči bo v saboto 15. oktobra. Predstavljala se bode po poljski poslovenjena igra resnejšega značaja „Graščak in oskrbnik“, igrokaz v 4 djanjih. Ta igra je kakor nalašč pripravna, da prestopi ž njo dramatično društvo na polje resneje dramatike, ker osebi oskrbnika in njegovega sina ste deloma komični, in se tako prav primerno vrstijo resni prizori s šaljivimi. Sloven-

sko občinstvo bode gotovo priznavalo to prvo poskušnjo dramatičnega društva, da začne gojiti zraven veselih iger tudi resne in žalostne, ter da tako postane tudi slovensko gledišče prava podučilna šola življenju. — Sedeži se bodo dobivali, kakor po navadi, na dan predstave pri gledališkej kasi od 10.—12. zjutraj in od pol 7. do pol 8. zvečer. Začetek bode ta pot mesto ob 7. uri še le ob pol 8. uri.

Prva pa zadnja beseda. Ker gosp. Fr. Levstik-a pri sodniji čaka tožba Matičnega odbora zarad rokopisa Vodnikovega, zato je v „Zvonu" pod naslovom „o Vodnikovem rokopisu" stopil z mnogostranskimi zvijačami pred svét ter poleg prof. Lesarja tudi mojo osebo priteknil vmes. Strupene laži, kako so „zgodovinske črtice družbe kmetijske" 1867. leta se „skrpale" s plačanim mu prevodom, ni mi treba nadalje pretresati, vsaj svét ve, da že 1854. leta je iz sporočila zbornice trgovske v posebni knjižici moj spis: „Historische Skizze der k. k. Landwirthschaftgesellschaft und Beiträge zur landwirthschaftlichen Statistik des Herzogthums Krain" prišel na svitlo, in prav ta spis, o kterem g. Levstik nalaš ne besedice ne črhne, je glavni del poznejih „zgodov. črtic" od leta 1867, ne pa oni dodatek, za kterega on „tako na tanko ve". Vsega tega in druzih izmečkov njegove neotesanosti bi tedaj jaz še omenil ne, ako ne bi Levstik v svojem „Zvonovem" spisku trdil, da je bila od moje strani le pretveza, da sem do njega prišel zarad prevoda gori omenjenih „črtic", a da glavna stvar mi je bila le ta, da sem „Vodnikov rokopis iz njega izlagal." Na tako nesramno, prav po Pavlihovem značaji skovano laž mi ni ostajalo druzega nego to, da sem od sl. predsedstva „Matice" zahteval, naj blagovoli v „Novicah" na drobno odkriti celo sodniško zgodovino „Vodnikovega rokopisa," da svet zvé vse, česar ni še zvedel iz dosedajnjih sporočil Matičnega odbora. Jaz nikdar nikoli od Matičnega odbora nisem prejel, pa si tudi nikdar nikoli nisem prilastil posla prežati po Vodnikovem rokopisu; da bi ga bil jaz takrat še imel ali ko bi ga bilo po meni že prejelo Matično društvo, ne bi bil sodniški služabnik Kleinšek dobil od c. kr. deželne sodnije ukaza 9. nov. 1867. leta, da ga zarubi pri Levstiku, rekši, da ga on ima. Če ga je „Matica" po meni že imela, čemu neki ga še iskala po poti rubeža? Če pa sem ga jaz imel, zakaj sodniškega služabnika ni bilo nikoli do mene? Ker mi je sl. Matično predsedstvo zagotovilo, da v „Novicah" razloži vse Levstikove intrige očitno, kadar dobí vse sodniške akte skupaj, zato s Pavliho-Levstikom ne zgubljam nobene besede več, in to tem manj, ker bo dovršena tožba jasno pokazala, čegav je Vodnikov rokopis, ki ga je Levstik prejel iz rok Matičnega odseka za izdavanja knjig in ga tudi še po natisu Vodnikovih pesem ugrabljenega drží.

Dr. Jan. Bleiweis.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Državni zbor je odložen do 7. novembra. Po takem parlamentarni voz zopet stojí, in to zarad tega, ker gledé na to, da pemski deželni zbor nikakor noče poslancev poslati v ta zbor, je zarad tega vlada razpisala neposredne volitve (volitve zunaj deželnega zbora) na Pemskem, ktere se bodo vršile še le 3., 5. in 7. nov. Ministerstvo se zanaša na to, da vsaj iz nemških okrajev Pemskega pridejo poslanci v dunajski zbor in da bode potem mogoče, da iz tega le za silo skrpanega zbora se pošljejo poslanci v delegacijo, da z ogrskimi poslanci vred ustanovijo skupne državne potrebščine. Nesrečni dvalizem je v denarnih zadevah oklenil Avstrijo na Ogersko tako, da brez obravnav v delegaciji Magjari ne dadó Avstriji nič. Cela državna mašina se tedaj mahoma ustavi, ako prestane delegacija, ktere se po decemberski ustavi, ki je nezakonska hči dvalizma, trdovratno držita Nemec in Magjar, zato, ker ju gospoda dela nad ostalimi narodi ta- in unkraj Litave. Ministerstvo je tedaj po takem, prisiljeno, po neposrednih volitvah iskati peščice pemskih nemških poslancev v delegacijo zato, da se vsaj popolnoma ne ustavi voz državni, o kterem res danes še nihče ne vé, kako in kam se bo genil naprej? — To je gotovo in jasno kot beli dan, da isto državno pravo, ki jo ima ogersko kraljestvo, ima tudi pemsko kraljestvo, in da v tem oziru imajo Čehi popolnoma prav, da resno zahtevajo, kar je njihovo. A ker so vendar prišli v deželni zbor, kterega so perhoriscirali in zapustili bili, in od kterega nič nimajo, lahko bi bili isto tako, samo „ad hoc" in z ogrado prišli v državni zbor, ki ni nič drugačen, pa jim daje državno vlado v roke. In pomagali bi bili sebi in nam, — svojega državnega prava pa ne oddali. Nemškutarska koterija — ne pravi Nemci — bi bili po vstopu Čehov zapustili, kakor so nameravali, državni zbor — in „ustavoverne" njihove komedije bilo bi hipoma konec. Res, da je celó malo mož v sedanjem ministerstvu, do kterih ima federalistični svet zaupanje, a vendar bi bila ta mala množica potem pogum dobila se krepko vstopiti na noge, vedé, da ima večino narodov za sabo. Zdaj pa je vse megotovo, in če še to ministerstvo pade, pridejo spet Giskra, Rechbauer, Mende e tutti quanti te baže na krmilo. Bog pomagaj Avstriji! — „Desno središče" državnega zbora, v kterim so naši poslanci s Tirolci, Dalmatinci, Bukovinci itd., je pred odhodom iz Dunaja sklenilo, da se zberó 5. novembra, to je, pred začetkom zborovim, in potem še le odločijo, kaj počnó vprihodnje.

Štajarsko. — Profesor Ivan Macun pride iz Zagreba na gimnazijo v Gradec.

Česko. Iz Prage. Deželni zbor je vdrugič sklenil ne iti v državni zbor, in je cesarju poslal drugo adreso, ktera sopet razloge razodeva, zakaj Čehi ne morejo stopiti v ta „reichsrath". — Agitacije za neposrednje volitve so se začele. Narodni volilci so dobili nalog, da se prav zvesto udeležijo volitev zato, da ne bode izvoljen noben drug kakor prejšnji poslanci deklaranti, ki ne gredó v državni zbor. Vseh poslancev českih in nemških je skupaj 54; ako se izvršijo volitve sopet tako kakor zadnjič, štejejo Nemci le kakih 17 glav.

Ogersko. Iz Pešta. — Delegacija ta pot ne bode na Dunaji, ampak tukaj, in se brž ko ne začne 21. novembra. Tisti čas bo cesar bival v Peštu..

Iz francosko-pruskega bojišča. — Bombardiranje Pariza se še ni začelo, pripravljeno je pa vse za to. Okoli 500.000 mož národne in mobilne straže in druzih vojakov je v Parizu oboroženih, da se zoperstavijo Nemcem. Tudi Garibaldi je prišel Francozom na pomoč; z nepopisljivim veseljem so ga sprejeli. Strašno se tedaj bode kri prelivala. Da bode boj dolgo trajal, vidi se tudi iz tega, ker je pruska vlada iz Ruskega naročila sila veliko ovčjih kožuhov. Al ne samo vojska spravlja na tisoče vojakov pod zemljo, temuč tudi smrtna kôsa legarja, griže in druzih bolezen jih kosí vsaki dan na stotine. Kar menda svet stojí, se nista še nikoli dva naroda tako mesarila kakor Nemec in Francoz, in morebiti bi Prus že rad mir storil, pa ne vé, s kom, zakaj Napoleonove vlade ni več, republikanska pa tudi ni na ustavni poti ustanovljena; ona sama se je vstvarila, narod francoski je ni še pooblastil.

Odgovorni vrednik: Jožef Golé. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik v Ljubljani.